

Prof. JEFFREY D. SACHS

Popülistler haklı olabilir

Bolivia'da devlet başkanlığını solcu Morales'in kazanması, Amerika ekonomi çevrelerinde tartışmalara neden oldu. Acaba bu, solun Latin Amerika'da yükselişi mi? Ya da zengin petrol yatakları devletleştirilecek mi?

Latin Amerika'da sol eğilimli hükümetlerin yükselişi, özellikle Evo Morales'in Bolivia devlet başkanlığına seçilmesi, tüm kıtada giderek güçlenen sol görüşün yükselişinin belirtisi olabilir mi? Aynı zamanda, Amerikanın bu bölgedeki dış politikasının reddinin de bir göstergesi mi? Eğer öyle ise örneğin, Bolivia'nın zengin petrol yatakları tekrar ulusal yönetime kalacak mı?

Bunlar çok önemli sorular ancak, Morales'in seçimle gelen ilk yerli başkan olmasının önemini vurgulamaya yeterli değil. Zaferi, uzun dönemde tüm Latin Amerika'ya yayılacak olan ekonomik sosyal gelişmeyi ve daha iyi bir demokrasiyi işaret ediyor.

Nedenini anlamak için, Latin Amerika'nın tarihine ve ekonomik gelişimine bir göz atmakta fayda var. Amerika kıtasındaki yerli topluluklar, Avrupalı halkın gelişi ve fetihlerinin ardından etnik ve ırksal ayrımcılığa maruz kaldılar. ABD ve Latin Amerika'da günümüzde de geçmişi tarihe dayanan bölünmelerin etkisi görülebiliyor.

1492'den sonra Amerika'yı keşfedip sömürgeleştiren Avrupalılar, iddia ettiklerinin aksine boş top- raklar bul- ma-

dılar, pek çok arazi geçmişleri binlerce yıl öncesine dayanan fazla gelişmemiş toplumlarla doluydu. Bu yerli toplulukların büyük bir kısmı, Avrupalı sömürgeciler tarafından gelen pek çok yeni hastalığa ve zorluğa fazla dayanamadı ancak, Bolivia ve Andes gibi dağlık bölgelerde kalanların pek çoğu hayatta kalmayı başardı.

Neredeyse her yerde, kurtulmayı başaran yerli halk, Avrupa yönetimli toplumlara boyun eğdi ve onlara hizmet eder hale geldiler. Bunun ardından Avrupalılar, milyonlarca Afrika kölesini Amerika'ya getirdi. On dokuzuncu yüzyıldaki özgürlük hareketinin ardından, bu Afrika-Amerikalı toplumlar çok yoksul ve pek çok politik haktan yoksun kaldılar.

Böylece güç, sosyal adalet ve ekonomik refah dağılımındaki büyük uçurumlar insanları bu haklar için çaba göstermeye yöneltti. Günümüzde yerli, Afrika-Amerikalı ve melez toplumlar sosyal, politik ve ekonomik hakları için en büyük savaşlarını veriyor.

Latin Amerika da demokrasi, zor kazanılan bir mücadeleyle olmuştur. Kendini bir demokrasi örneği olarak simgeleyen Amerika'da da Afrika kökenli Amerikalılar 1960'ların ortalarına kadar oy hakkına sahip değillerdi. Benzer şekilde Latin Amerika'da da yerli halk, Afrika kökenli Amerikalılar ve melezler için demokrasi, her zaman ek- sik, dengesiz ve hatta bazen ulaşıla- maz olmuştur.

Tüm bunlardan başka, Latin Amerika, güç ve servetin adaletsiz dağılımı ve toplumun geniş bir kısmının toprak ve eğitimden yoksun kalmasının ardından, uzun süre beceriksiz politikacılara ve fakir halkı zengin tabakaya karşı ayaklanmaya ve onların mallarına el koymaya yönlendiren isyancılara karşı uzun bir süre savunmasız kaldı. Zenginler kendilerini ve mülklerini korumak için acımasızca savaştı. Bu yüzden siyaset, seçim mücadelesi yerine mülkün sözünün geçtiği acı veren bir yol haline aldı.

ABD ve Latin Amerika da baskın beyaz toplumlar sağlık ve eğitim konusunda zenci ve yer-

**Bolivia Devlet Başkanı
Evo Morales**

li halka destek konusuna hep karşı çıktılar. Yatırımları ve bu yatırımların finansmanlarını sadece kendilerine yönelik yaparak diğer insanların bu hizmetlerden faydalanmasına engel oldular. Avrupa toplumları sosyal yaşamı herkesin kullanabileceği sağlık ve eğitim hizmetleri ile desteklerken, Amerikalı zenginler sadece kendilerine hizmet edecek özel sektörü destekleyerek beyaz toplumun diğer etnik gruplar için sosyal hizmetlere yardım etmek konusunda ne kadar isteksiz olduğunu ortaya koydu.

Bolivia'da Morales'in seçimi –halkın yüzde 55'inin yerli ve yüzde 30'unun melez ırktan oluştuğu tahmin ediliyor– bu tarihi geçmişe bir yanıt olarak nitelendirilebilir. Dahası Bolivia bu konuda yalnız değil: Latin Amerika'da son yirmi yılda, askeri yönetimden demokratik düzene geçiş hareketi yavaş ama durmadan genişleyerek devam ediyor. Böylece politik güç, zengin ve baskın etnik gruplardan çıkarak halkın kullanımına giriyor. Örneğin Peru'da Alejandro Toledo ülkenin ilk yerli başkanı seçildi.

Uzun dönemde, Latin Amerika'da demokrasinin yayılışı, sadece daha eşit toplumlar değil, artan kamu yatırımları (sağlık, eğitim ve iş imkanları) sayesinde ekonomik yönden de daha dinamik toplumlar vaat ediyor. Bölgenin eğitim, özellikle bilim ve teknoloji konusundaki kronik geri kalmışlığı son çeyrek yüzyılda yaşadığı ekonomik durgunluğa bağlanabilir. Doğu Asya ve Hindistan'ın aksine, Latin Amerika ile-ri teknoloji endüstrisi konusunda herhangi bir atılım

yapamadı, aksine düşük gelir seviyesi, mali kriz ve makroekonomik dengesizliğin acısını çekti.

Şimdi tüm bunlar değişebilir, en azından yavaş yavaş. Bolivia doğudaki komşusu Brezilya örneğini takip etmeli. Brezilya, 1980'lerin sonundaki demokratikleşme hareketinin ardından eğitim ve bilimsel yatırımlar konusunda büyük adımlar atmıştı. Yüksek eğitim seviyelerine ulaşmak, çok daha karmaşık teknolojik ihracatların önünü açabilir.

Tabii ki Morales'in seçimi pek çok önemli kuşku ve soruyu da beraberinde getiriyor. Yeni hükümet doğru ve güvenilir ekonomik politikaları takip edecek mi, yoksa Bolivia tekrar geçmişte yaşadığı dengesiz popülist meselelerle mi uğraşacak? Acaba Morales, hükümetinin kesinlikle yapması gereken, Bolivia'nın geniş petrol yataklarını yönlendiren kanun ve sözleşmeleri, ülkenin acil ihtiyacı olan yabancı yatırımcıları korkutup kaçırmadan yeniden düzenleyebilecek mi?

Bolivia yeni bir çağa adım attı, uzun süreli acılarından kitlesel bir seferberlikle kurtulabilir ve kazanan sonuçta yerli halklar olur. Kısa vadeli görünüş şüpheli olsa da uzun vadede demokratikleşmenin ekonomi üzerindeki faydalarına güvenmek en doğrusu olacaktır.

Bolivia yeni bir **çağa** adım attı, kısa vadeli görünüş şüpheli olsa da uzun **vadede** demokratikleşme **ekonomi** üzerinde fayda **sağlayacak**